

СТАНОВИЩЕ

От: *проф.д-р Бистра Константинова Василева*
Икономически университет – Варна
Научна специалност „Маркетинг“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Икономика и управление (екоикономика)“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Ива Стойчева Костова*
Тема на дисертационния труд: *Екологичната маркировка –
информационен инструмент на политиката по околна среда в
България*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 835/22.03.2021 година на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Икономика на природните ресурси“, Бизнес факултет на УНСС по научна специалност Икономика и управление (Екоикономика) съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 633/28.03.2016 година. Обучението е осъществено в задочна форма през периода 10.03.2016 г. до 10.03.2020 година с удължаване от една година, считано от 10.03.2020 г. и краен срок на докторантурата – 10.03.2021 г. съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 600/11.03.2020 година.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

В структурно отношение дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография и две приложения в общ обем от 236 страници, от които 199 страници основен текст, 22 страници библиография и 9 страници приложения. Изложението съдържа 8 таблици и 75 фигури. Библиографията включва 338 информационни източника, от които 8 на

български език и 330 на чужд език. В приложенията е включен въпросника, с който е проведено емпиричното проучване и резултатите от статистическия анализ чрез моделиране на структурни уравнения (SEM). Главите са балансирани като обем и структура. Авторът използва и цитира коректно научната литература в различните части на дисертацията с малки технически пропуски. Авторката се позовава на авторитетни и интензивно цитирани от научната общност научни публикации, които включват фундаментални теоретични постановки и съвременните им апробации и модификации.

Темата на дисертационния труд отговаря напълно на съдържанието му и е с нарастваща актуалност през последните години. Отговорното поведение на производители, потребители и всички стейкхолдъри в пазарното пространство и свързаното с това устойчиво развитие на бизнеса и обществото са въпроси, които засягат не само научната общност, но и оцеляването на човечеството в глобален план.

Целта на дисертационния труд пряко произтича от заглавието на дисертацията. Известни резерви имам по отношение на формулировката на Задача 4, тъй като влиянието на екологичните маркировки е по-скоро при избора между различни брандове, след като вече е взето решение за покупка на определен продукт, което е отразено коректно в изследователския модел (Фигура 15).

Ограничението по отношение на обекта, че става въпрос за маркировка за енергийна ефективност е ключово за разработката и според мен, трябва да бъде добавено към дефиницията на обекта на научното изследване. Предметът на изследване е ясно дефиниран, но впоследствие става ясно, че изследването е ограничено до нагласи и поведение при покупка на електроуреди или електрически крушки. Паралелното изследване на тези две продуктови групи представлява съществено методологическо препятствие, тъй като моделите за потребителско поведение при покупка на продукти с висока степен на ангажираност (електроуреди) **съществено** се различават от тези при покупка на продукти с ниска степен на ангажираност (електрически крушки).

Дефинирана по този начин, тезата предполага да се докаже причинно-следствена връзка между равнището на разпознаване и увеличаването на потреблението на продукти с екологична маркировка (според мен, по-коректно е да се използва „маркировка за енергийна ефективност“), което налага провеждането най-малко на лонгитюдно изследване или включването на експеримент в методологията на изследването. Авторката коректно отбелязва, че връзката „намерение-поведение“ не е изследвана

(стр.120), но това не става ясно при прочитането на тезата в тази ѝ формулировка.

Не мога да приема работна хипотеза 2 за хипотеза в научно изследване, тъй като не съдържа допускане за съществуване на някакакво възможно взаимодействие между явления и процеси, от една страна, и съпътстващи го резултати, от друга страна. В теориите за потребителското поведение потребителското решение за покупка винаги е мотивирано от комбинация от различни фактори, но все пак бих приела работна хипотеза 3 в този ѝ запис.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Авторката избира традиционния подход към научното изследване, започвайки със задълбочен и пространен анализ на теоретичните постановки в неокласическата икономическа теория и екоикономическия подход, подходите и инструментите на екологичната политика, включително на ЕС и България и екологичните маркировки като информационен инструмент на екологичната политика. На основа на направения мета анализ и синтез, включително представените вторични данни от проведени изследвания по тематиката на дисертацията, авторката предлага методика на изследването с ясна логическа рамка (Таблица 3). Емпиричното изследване е планирано и проведено коректно, въпреки че не са представени детайли за полевата работа и случайния подбор на респондентите, липсва операционализация на променливите и не е ясно как точно са разработени скалите за измерване на нагласите и дали е направена проверка за тяхната валидност. Използваният метод за статистически анализ е приложен коректно, но трябва да се вземе предвид, че според проучването 80% от респондентите са закупили електрически крушки, а поведението при тяхната покупка е коренно различно от поведението при покупка на електроуреди.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертантът е формулирал пет научни и научно-приложни приноса. Според мен, тези приноси са научно-приложни с преобладаващо приложен аспект, тъй като не отразяват съществени новости или неизследвани аспекти в научна област, в която попада темата на дисертацията. Не приемам принос 4, защото провеждането на емпирично изследване е средство за събиране на първични данни и тяхната обработка и анализ, още повече, че избраният метод за статистически анализ е доста популярен.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът е публикувал една самостоятелна статия на английски език и три доклада на български език, два от които самостоятелни по темата на дисертацията. Проблемите, които се разглеждат в публикациите са пряко свързани с обекта и предмета на дисертацията и са ключови по отношение на доказваната теза.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е написан в съответствие с изискванията и отразява адекватно ключовите моменти от съдържанието на дисертацията и резултатите от проведеното емпирично изследване. В него авторката е представила актуалността на темата, обект, предмет, цел и задачи на изследването, неговата методика и ограничения, научните и научно-приложните приноси. Съдържанието и основните части на дисертационния труд са представени коректно.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В увода на дисертацията авторката акцентира върху необходимостта от прилагане на интердисциплинарен и холистичен подход при проучването на въпросите, свързани с въздействието на човешката дейност върху околната среда, което налага разработване на динамични подходи и модели за изследване на потребителското поведение по отношение на екологичните маркировки. В съдържанието на дисертацията не става ясно в какво точно се състои холистичността и динамичността на предложения научен подход към изследваната тематика. В тази връзка моите въпроси към дисертанта са следните:

- (1) Как конкретно, т.е. с какъв инструментариум са операционализирани променливите в изследователския модел? Как са съставени скалите за измерване и проверена ли е тяхната валидност?
- (2) Каква методика приложихте за да трансформирате резултатите от използваната скала на Ликърт в индекс, който, според мен, е по-коректно да бъде наречен „обощен индикатор“?
- (3) Какво по-различно като резултати от Вашето емпирично изследване получихте спрямо проучването на „Евробарометър“, чиито резултати цитирате (стр.60-64)?
- (4) От 01.03.2021г. на територията на всички държави членки на Европейския съюз влизат в сила новите енергийни етикети за четири продуктови линии. Това ще промени ли по някакъв начин препоръките и предложенията, които правите?

Поставените въпроси са конструктивни и имат за цел да стимулират ползотворна научна дискусия по време на защитата.

8. Заключение

Констатациите и изводите, които са направени в становището по отделните изисквания ми позволяват да дам положителна оценка и да гласувам с „ДА“ за присъждане на Ива Стойчева Костова на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (екоикономика)“, професионално направление 3.8 – Икономика.

10.05.2021 г. / гр. Варна

Подпис: